

Vogels en het weer

Bestaat er een verband tussen vogelgedrag en weersontwikkelingen? Bij ons thuis heerste de opvatting dat laag vliegende gierzwaluwen regen aankondigden. Op warme zomeravonden echter flitsten deze donkere sikkeltjes in luidruchtige zwermen langs de ramen, zonder dat er een druppel viel in de dagen erna. Vooruit zwierend voor onweersbuien vliegen deze luchtacrobaatjes vaak op grote hoogte door het firmament. Niet zelden gevolgd door een complete wolkbreuk. Is de juiste conclusie dat het dus precies andersom moet worden uitgelegd? Nee, dat beslist ook weer niet.

Zo blijft het een open vraag of MeteoConsult en KNMI- concurrentie van ons, oplettend volkje vogelgenieters, heeft te duchten. Valt er dan nog wel iets meer te zeggen over vogels en meteorologische verschijnselen?

Carel de Vink

Laten we eerst nog eens kijken naar volkswijsheden. Uit de categorie laag vliegende zwaluwen komt ook het verhaal dat ganzen in V-formatie vrieskou aankondigen. Nu we in de zomermaanden steeds meer ganzen in ons land zien, veelal in een V-vorm vliegend, is dat sprookje snel ontzenuwd. Dit soort opvattingen zijn hardnekkig en wijdverbreid. Opvallend is dat vogelnamen regelmatig verwijzen naar het weer: regenwulp, stormmeeuw, (pijl)stormvogel: ze verwijzen naar de gedachte dat vogels en het weer nauw verbonden zijn.

Een paar voorbeelden lees ik uit het gedateerde, maar nog altijd zeer fraaie en informatieve 'Beste Vogelboek' (1). Opvallend is, dat in deze uitgave - die stamt uit tien jaar voor de eerste alarmerende rapporten van de Club van Rome - al verband gelegd wordt tussen veranderingen in de vogelbevolking en het warmer wordende klimaat. Klimaat is niet hetzelfde als het weer van vandaag en morgen. Het boek meldt als een van de voorbeelden van weersvoorspellend gedrag het volksgeloof dat een roepende koekoek in de ochtend regen belooft.

Een artikel in Landleven (2) beweert het tegenovergestelde: 'Een roepende koekoek belooft mooi weer.

Waarom wordt de schorre variant van de contactroep van de vink 'regenroep' genoemd? Een dergelijke benaming, die ik o.a. bij Sluifers (3) tegenkom, suggereert dat vogels tevoren aanvoelen wanneer het weer gaat veranderen. Als dat zo zou zijn, zouden we dat aan meer vormen van vogelgedrag kunnen zien. Trekverplaatsingen echter zijn vaak eerder een

reactie op een weersomslag dan dat ze optreden voordat het weer verandert.

Duidelijk is wel dat het weer gevolgen heeft voor het gedrag en welzijn van vogels. Het lijkt erop dat merels uitbundiger zingen na een regenbui. Groenlingen zingen graag wanneer de zon schijnt, zelfs ondanks vrieskou! Weersomstandigheden beïnvloeden het voedselaanbod. Een langdurige vorstperiode kan de stand van ijsvogel en andere viseters een flinke klap toebrengen. Komt daar nog een periode met veel ijzel bij, dan leggen soorten die afhankelijk zijn van verborgen insectenleven in schorsspleten het loodje. Na zo'n winter missen we opeens soorten op logische plekjes, zoals staartmees, boomkruiper en goudhaan. Storm veroorzaakt het wegspoelen van legsels van sterns, meeuwen en kluten op schorren en zandplaten. Ook kunnen boomnesten van blauwe reiger door een flinke storm uitwaaien. Een 'koudeput' gedurende de broedtijd kan catastrofaal zijn voor jonge vogels. Het voedselaanbod keldert en vooral nestvlinders, die het zonder beschutting moeten zien te redden, kunnen een natte kouperiode slecht aan. Droogte maakt de bodem van akkers en weiden zo hard, dat steltlopers niet bij ondergrondse insectenlarven en wormen kunnen. Ook andere larveneters, zoals spreeuw en roek hebben daar last van. Deze soorten zien vaak kans om over te schakelen op alternatieve voedselbronnen. Desnoods op de vuilnisbelt of mestvaalt. Fout weer in de lente verstoort soms de bouw van de kleinsten van huiszwaluwen: het kan zelfs leiden tot een volledig mislukt broedseizoen.

Tijdens de trek vormen tegenwind of mist soms levensgevaarlijke bedreigingen bij het oversteken van grote watervlaktes. Vanaf de boot naar Terschelling voor een najaarsweekend van de Vogelwerkgroep zagen we hoe vinken, rietgorzen en graspiepers, uitgeput door de straffe zuidenwind, in de golven verdwenen. Waren ze maar op het eiland gebleven! Als ze het al niet konden redden boven de Waddenzee, hoeveel vogels zullen er dan wel niet in de Noordzee zijn verdwenen?

Zonnig weer levert grotere vogelsoorten thermiek. Dat stelt roofvogels, ooievaars en kraanvogels in staat om grote afstanden te overbruggen.

Gunstige rugwind helpt ook kleinere soorten. Op een trektelpost worden dan veel vogels gemist: je hoort huiszwaluwen, maar die zitten zo hoog, dat ze zelfs met een telescoop niet zijn terug te vinden.

Zeetrekters zijn dol op heftig weer met een krachtige, aanlandige wind. Die brengt grote aantallen echte zeesoorten naar de kust. Bij een stuwende noordwester zijn die zelfs te zien rond Pampus. De vraag is hoe de geplande aanleg van de Marker Wadden dat verschijnsel zal gaan beïnvloeden.

Ferme tegenwind lijkt kiekendieven niet te deren. In gestage roeivlucht volgen ze in strakke lijn hun koers. Wat mij opvalt, is dat ze dan tot boven de bebouwing verschijnen. Onder meer gunstige omstandigheden omzeilen ze deze liever.

Natuurlijk merken we op de voedertafel het

effect van aanhoudende kou. Gedwongen door de korte duur van de winterdag en de extra behoefte aan voldoende verbranding, verliezen zelfs appel- en goudvinken hun schuwheid. Plotselinge sneeuwval kan, vooral in maart en april, zorgen voor onverwachte soorten over het Gooi. Of zelfs over de woonwijk. Zo zag ik ooit in een sluier van witte vlokken een ijsvogel boven mijn huis. Het meest nabije water ligt een halve kilometer verderop. Ook een kustsoort, zo als een rosse grutto nam ik waar tussen maartse sneeuwbuien door boven Bussum.

Invallende warmte geeft in de lente vaak een lawine aan zomersoorten: opeens hoor je overal de fitis zingen. Een soort die volgens kenners de 15 gradengrens in noordwaartse richting volgt.

Er is nog iets wat mij opvalt. Vrijwel iedere morgen is de ekster een van de eerste vogelsoorten die ik zie bij het opentrekken van de gordijnen. Trouw zit hij op het dak aan de overkant. Behalve als de wind vlagerig is. Dan gebeurt het wel, dat ik de hele dag geen ekster te zien krijg. Met zo'n lange staart is een windvlaag al snel hinderlijk! Windhaters zijn het! Zoals er ook zoonabbidders zijn. Tot in de stadsparken kun je blauwe reigers met halfgespreide vleugels tegenkomen. Genietend van de verwarmende stralen van de zon.

Voorspellen vogels het weer? Ik kan het niet beamen, maar ook niet ontkennen.

Eén ding is duidelijk: in hun voorkeur lijken ze best een beetje op ons...

Bronnen

1. Anonymus. 1971. Het Beste Vogelboek. Uitgeversmaatschappij The Readers Digest nv. Amsterdam. blz. 112.
2. Landleven, 13e jrg. nr. 2. blz. 40
3. Sluiters, J.E. 1965. Prisma Vogelboek, 5e druk, Het Spectrum Utrecht/Antwerpen. Blz. 164.